

„Мечта на еден старец“ од Григор Прличев среде жанровите на македонската литература од 19 век¹

Апстракт: Македонската литература од 19 век, обележана со мноштво противречности, како на историски така и на културен план, претставува едно од најпроблематичните места при книжевноисториското следење на македонската литература. Тоа се забележува и во обидите да се исцрта развојот на книжевните жанрови во македонската литература, што е нужно од повеќе причини, бидејќи таквиот потфат фрла светлина врз последичните пројави во 20 и во 21 век, кои често се аспектираат како изолирани и самодоволни. Анализата се осврнува кон една проблематична текстовна конструкција од жанровски аспект – „Мечта на еден старец“ од Григор Прличев, која не само што го актуализира проблемот на жанрот, туку и ја загатнува специфичноста на промислувањата на Прличев. Во таа смисла, тој текст е и (авто)поетички, меѓу ретките расправи од тој вид во тој период од развојот на македонската литература.

Клучни зборови: македонската 19-вековна литература, жанр, Григор Прличев, исповед, културен идентитет, меморија

1. Македонската литература од 19 век како „самоникнат“ феномен

Македонската литература од 19 век е, од самите нејзини почетоци, обележена со многу апории. Имено, нејзината специфична позиционираност може да се забележи во контекст на фактот дека првите литературни пројави на почетокот на 19 век (Јоаким Крчовски и Кирил Пејчиновиќ) директно корелираат со традицијата од претходните периоди (првенствено со дамаскинарската традиција), па оттука „новата македонска книжевност воопшто не е рожба исклучиво на новиот век во буквална смисла“ (Радически, 2012: 51). Од друга страна, општествено-политичките околности во почетокот на 19 век се определени од засилената миграција село-град и од промената на спехискиот систем со капиталистичките односи во нивниот зачеток, што дополнително ја бои целокупната ситуација во која се раѓа новата македонска книжевност (Битовски, 2008: 165-166). Дури и подоцна, развојот на македонската книжевност е дополнително отежнат од осамостојувањето на соседните држави и нејзината нерешена позиција во рамките на Османлиската Империја. Како што

¹ Истражувањето во текстот е спроведено во рамките на макропроектот „Јазици, книжевности, култури: образовни политики во функција на современото општество“ на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје.

соодветно укажува Радически (2012: 53), синтагмата „нова македонска книжевност“ упатува на нејзината различност од книжевноста на средновековието, но и на нејзиниот исклучителен карактер, „народносно-национален“, кој ја определува како поинаква и иновативна.

Од друга страна, во поглед на развојот на различните книжевни жанрови, во македонската литература од овој период може да се забележи доминацијата на поетските видови наспрема прозните, што само донекаде може да се објасни со влијанието на фолкорот и на усните форми врз подоцнежната (уметнички обликувана) литература. Овој однос меѓу поезијата и прозата уште од антиката е разгледуван како принципиелна разлика меѓу естетското и научното, па таа разлика останува доминантна во книжевнотеориските и во естетичките расправи во светот и до 19 век. Од друга страна, со мали исклучоци, македонската литература од 19 век е обележена со суштинскиот недостаток од теориски расправи во однос на природата и карактеристиките на литературата воопшто, па дури и мали проблесоци во оваа смисла се сметаат за огромни достигнувања. Имено, метакритички настроениот коментар на Прличев на почетокот од неговата „Автобиографија“ ни отвора неколку прашања околу оправданоста на жанровската ознака (самиот го поставува текстот на меѓата помеѓу историјата, биографското пишување и фактографијата). Од друга страна, тој сведочи и за потребата од преосмислување на релацијата меѓу уметноста и животот (или фактичкото и „фикционалното“), што се прекршува низ антички и рационалистички обоената теза дека „биографиите се доста полезни книшки“ (Прличев, 1991: 37).

Во таа смисла, текот на промените и развојот на македонската литература во овој период се проникнати со постојаната потреба од надоврзување кон претходната литературна традиција (која е исклучиво религиозна/средновековна), но и со креативното преосмислување на фолкорните модели, кои го наоѓаат своето место во штотуку зародените и сè уште рудиментарни книжевни жанрови. Таквата појава може целосно да се согледа во еден од мошне актуелните жанрови од тој период кој, меѓу другото, претставува одредена *differentia specifica* на македонската литература – жанрот беседа (слово). Имено, во богатата беседничка литература од овој период може да се забележи специфичниот однос кон звукот и „живиот говор“, како феномен кој не само што ја определува природата на текстот туку и неговите доминантни својства, според кои најчесто се исцртува она што се нарекува мапа на жанровските карактеристики. Волтер Онг ја истражува природата на усниот израз, како и неговите

психолошки и социолошки мотивации и последици, покажувајќи како вербалната меморија се темели врз карактеристични вербални шаблони („мнемонички шеми“: ритам, повторувања и антитези, алитерации и асонанци, епитети, повторливи теми, поговорки итн.), дополнети со најразлични видови гестови, движења, поставувања на телото итн. (Ong, 2002: 34). Нашето мислење, истакнато и во едно претходно истражување на оваа тема (Тасевска Хаџи-Бошкова, 2016: 114-124), е дека природата на односите (главно меѓу говорникот и слушателите), кои се актуализираат во жанрот слово, неминовно води кон воспоставување на еден специфичен културен идентитет во македонската литература од овој период, кој овозможува подоцна да се развие романтичарски дефинираниот национален идентитет. Тоа тврдење ги дерогира несоодветните промислувања на литературата од овој период како скромна во естетска и во уметничка смисла, а од друга страна поставува темелна појдовна точка за афирмирање на културното единство на народот, кој без оглед на исторски осуетените обиди за постигнување на единствена држава, интерферира во една единствена мрежа на творечки специфичности. Иако претпоставките за културната средина (ареал, регион) исто така припаѓаат на светската научната мисла од 19 век, подоцнежните истражувања на Малиновски, Кребер и другите научници ја покажаа нивната валидност, која денес, и покрај доминантните постмодерни струења со различна заднина, не може целосно да се отфрли ниту занемари.

2. „Мечта на еден старец“ како жанровска ексклузивност

Во рамките на теориските истражувања на жанровите, каде жанрот се согледува како модел кој е, од една страна, прескриптивен, но (главно) не и рестриктивен (односно функционира како заеднички договор меѓу двете засегнати страни – авторот и читателите), често се истакнува природата на т.н. „централистички концепции“ на литературата. Тие не само што ја одредуваат природата на она што се смета како литература туку ги објаснуваат и видовите во кои таа се пројавува. Оттука, Фаулер (Fowler, 1982: 5) истакнува дека централните жанрови (поетски, прозни и драмски видови) се еден вид јадро околу кое се поместени сродните, но сè уште проблематични форми – биографијата, есејот, историјата и др. Таа поделба навлегува и во сферата на прашањата за природата на литературата воопшто, што соодветно ги поттикнува и дискусиите за јазикот, дискурсот, фикцијата, субјектот и останатите дилеми, поврзани со суштината на литературниот процес. Со оглед на фактот дека чистотата на еден жанр (како и можноста за негово целосно исчезнување) веќе претставува разрешено

теориско прашање, во корист на постепената или моментна променливост на жанровската структура, сметаме дека теоријата за говорните видови, која ја предложи Бахтин, односно нивната примарност и секундарност (Bakhtin, 2000: 85) претставува можен излез од лавиринтот на недофатливите односи меѓу јазикот и литературата.

Текстот „Мечта на еден старец“ од Григор Прличев може да се смета како подготвителна расправа во однос на неговото поопсежно дело „Автобиографијата“, но и како мошне инспиративна и жанровски ексклузивна појава. Во жанровска смисла, тој се одредува најразлично – „соопштение како размисла и дијалог со замислен објект“ (Сталев, 2005: 168); „статива-есеј“ (Тодоровски, 2002: 48), „расказ, кој содржи една автобиографска скица“ (Marković, 1986: 18), „исповеден есеј“ (Аврамовска, 2004: 63) итн. Сепак, со оглед на фактот дека тој е пишуван по покана на редакцијата на весникот „Балкан“ и публикуван таму во 1883 година, што значи нецела година пред започнувањето на пишувањето на „Автобиографијата“, неговата стилска поставеност може да се доведе во врска со автобиографските записи односно, поконкретно, со исповедите како жанр. Не е случајно што Нортроп Фрај (Frye, 1979: 347) неколкупати ја потенцираше блискоста на автобиографијата и на исповедите, но сметаме дека во овој случај се работи за една посебна вредносна и идеолошка поставеност на текстот, која може да се расветли низ теориските согледувања на Михаил Бахтин.

Бахтин во својата анализа на проблемот на конструктивното единство меѓу авторот и јунакот ја определува „самопресметката исповед“ во сооднос со елементите на биографското пишување. Нејзините карактеристики се однесуваат на начинот како внатрешните (психолошки) состојби стануваат формално дејствувачки и како се преобразуваат во „принцип на внатрешниот живот кој организира и обликува, принцип на вредносно гледање и зацврстување на себеси“ (Bahtin, 1991: 152). Според Бахтин, еден од начините за објективизација на личниот живот претставува преиспитувањето и поставувањето на себеси во светлината на морално-етичките обврски, кои ја определуваат свеста на субјектот, означувајќи ги, на тој начин, границите на жанрот. Во таа смисла, самопресметката исповед обично ја потенцира несводливоста на сопствената гледна точка на туѓите ставови, кои можат да бидат изразени на најразличен начин, но таа туѓа гледна точка е, во суштина, можна само доколку претставува некаков поттик за сопствена самопроценка. Во Бахтиновите промислувања, Другиот „е нужен како судија, кој мора да ми суди мене, како што јас самиот себеси си судам, не естетизирајќи ме, нужен е за да ги разори сите можни влијанија на мојата самооценка, со моето самоуништување пред него да се ослободам

од влијанието на неговата оценувачка позиција надвор од мене и од поврзаните можности со таа трансгредиентност (да не се плашам од мислењата на луѓето, да го совладам срамот)“ (Bahtin, 1991: 153). Со оглед на ваквата поставеност на јунакот и на туѓата вредносна позиција, која воопшто не придонесува за неговото довршување или естетизирање во смисла на завршеност, Бахтин ја определува самопресметката исповед како потенцијално незавршена, односно како своевиден парадокс, првенствено поради немоќта јунакот да биде завршен како јунак само во однос на сопствената гледна точка.

„Мечта на еден старец“ на Прличев најпрво ја отсликува мотивацијата за целосното преиспитување на себеси. Тука се првенствено истакнати долгогодишното негативно и измачувачко искуство од обидите да се направи нешто за раѓањето на учебното дело на народен јазик, како и понудата од редакцијата на весникот „Балкан“ да учествува во неговото издавањето, што ќе значи и продолжување на народното дело. Таквата задача е онаа морално-етичка обврска, која го поттикнува преиспитувањето на себеси и на својот живот, пред сè во контекст на значењето на она што е направено. Така, појавата на духот на „бугарскиот гениј“, кој го одвраќа субјектот од желбата да се откаже од обврската, во суштина ја поставува вредносната точка на Другиот, кој во овој случај значи и национално и духовно Друг: „И духот звучно и налутено ми одговори: – Како да не бидам намуртен? Каков Бугарин си ти, кога за Грците си напишал непрезрени написи, а за еднородците свои ниту еден ред? Ако си и од Матусала постар, и од Терсит послаб, и од Гледстона позафатен, и од Раковски пооригинален, и од Бизмарка покритикуван; ако би си живеел и во африканските пустињи, лишен од секаква врска со човечкиот род; иако си бил уверен дека критиката ќе го огорчи твојот живот, ќе те убие; должен си да му претставиш на бугарскиот народ некоја твоја творба“ (Прличев, 1991: 198-199).

Поставеноста на туѓата гледна точка, која се обидува да ја разобличи позицијата на јавното мислење, може да се забележи уште во себеиспитувањето на почетокот од исповедта, каде претпоставениот јунак во синтетизирана форма ги дава помалку или повеќе сите свои подвизи (учењето во Атина, соработката со бугарското „Читалиште“, престојувањето во затворот, лошата состојба на училиштата во охридскиот регион и др.). Сепак, акцентот е ставен на неговата лична оневозможност да биде проценет како достоин за подвиг: „лишен од секаков бугарски речник, оригинален по јазик, стародревен по правописот (...)“ (Прличев, 1991: 196). Несомнено, тука се согледува потребата од дискредитирање на секое понижување, која е повеќе од внатрешна

прочувствуваност, бидејќи полемичниот тон кој ја обележува исповедта претставува само надворешна манифестација на длабоко преживеаниот внатрешен конфликт. Токму тоа е причината поради која исповедта се втемелува како потенцијално незавршена, бидејќи преку отфрлање на сите вредносни акценти, за субјектот не останува ништо друго освен поткрепата од Бога. Низ исказите на исповедниот субјект се забележува осуетеноста на неговите обиди, кои можат да се доведат во релација со настаните кои ги дознаваме од неговата автобиографија – критиката на Нешо Бончев и јавното мислење во Бугарија, народните дејци кои не ги ценат соодветно неговите напори, конфликтот со новодојдениот и долгоочекуван охридски митрополит Натанаил Кучевишки, претходно доживеаниот срам и недоволната почит при исплаќањето на половината од наградата за величествената поема итн.

На средина од исповедта, полемичниот тон на текстот е ослабен од резигнираните констатации на исповедниот субјект, кој смета дека го реализирал својот целосен потенцијал: „Ако си се обидел да ме уплашиш, мошне си измамен: не се плаши оној што дванаесет пати се борел со смртта, и тоа по твоја заповед. Немам причини да се плашам од тебе, ни од светиите, ни од самиот Бог. Сум ги исполнил, ми се чини, сите свои должности кон Бога, кон господарот и кон народот; а сега сакам да се поуспокојам. Ќе ме натераш ли на старост да гракам како гавран, кога на младост пеев убаво“ (Прличев, 1991: 199). Во овој пример може најјасно да се забележи обидот да се отфрлат туѓите вредносни позиции, што Бахтин сепак го смета за формална и за стилска неможност, бидејќи самиот јазик е, уште од самиот почеток, втемелен во различните вредносни и стилски поставености. Доколку исповедта го нема вредносниот став на Другиот, таа не би можела да се изрази, па затоа тоа никогаш не се случува целосно. Како што констатира Бахтин, обраќањето кон самиот себе секогаш има дополнителен елемент (молитвеното обраќање кон Бога за заштита), па затоа самопресметката е можна само кога е дополнета со исповедта: „(...) таму каде јас апсолутно не се поклопувам со себеси, се открива местото за Бога“ (Bahtin, 1991: 155).

Во спознајно-етичкиот свет, кој го поставува самопресметката исповед на Прличев, поттикот за новото дејствување, „насрчувањето кон трудот“ е поврзан со повторното раѓање на вербата и надежта во народното дело. Сето тоа е поместено кон полот на Другиот, односно кон „младата Бугарија“, која ги очекува делата на „многустрадалните Македонци“, кои во своите записи изнесуваат „првобитни форми“ како чкртки, но притоа овозможуваат обновување на стилиското богатство на изразот. Несомнено, тоа е врвниот естетски момент на исповедта, односно отфрлањето на старото и истрошено

себство во функција на новото раѓање, моментот кога „од јас-за-себе станувам друг за Бога, наивен во Бога“ (Bahtin, 1991: 156). Оправдувањето на народното дело и на потребата од преобразба се потенцирани во толкава мера, што тие почнуваат ирониски да ја разобличуваат пасивната верба во промените, кои би се случиле сами по себе: „Бог не подарува туку го продава земното богатство и го продава за труд (...) Трудот е здравје; трудот е трезност. Кој се труди е весел: а без веселба нема здравје“ (Прличев, 1991: 201). Тука, низ гласот на „бугарскиот гениј“ проблеснуваат зборовите на Прличев како просветител и рационалист, кој издигнувањето на трудот и на неговите плодови го облагородува и преку живиот говор: „(...) Стани, стани, мрзливче! Младоста да ти ја имам, срцето да ти го немам!“ (Прличев, 1991: 202). Ова е местото каде текстот се поместува од подрачјето на самопресметката и втемелената исповед, полна со самооправдувања и самообвинувања, кон една повисока форма на другост, која не се довршува во силината на вербата и на посветеноста кон Бога, туку во рационалистичките тонови за оправданоста на трудот како темел дури и на релацијата на човекот со Бога.

Анализирајќи ги формалните специфичности на самопресметката исповед (тоа претходи на теориското аспектирање на авто/биографијата), Бахтин упатува на неколку нејзини важни структурни обележја. Едно од нив е непостоењето на авторот (во смисла на Бахтиновите претпоставки за позиционирањето на авторот во уметничкиот текст како формална трансгредиентност, чија вредносна позиција го довршува јунакот како таков). Таквата претпоставка ја поништува можноста да се појави целосно довршениот јунак, кој би требало да се постави како карактер (Bahtin, 1991: 186). Токму поради тоа што во исповедта не постојат овие трансгредиентни (пречекорувачки, надворешно поставени) моменти и вредности, субјектот на искажувањето како да е отелотворен во рамките на некаква поголема идеја или во односот кон Бога, па соодветно на тоа, Бахтин вели дека е невозможно појавувањето на каква било фабула во исповедта, односно „предметен свет како естетски значајна околина, то ест уметничко-описен момент (пејзаж, околности, секојдневен живот и сл.)“ (Bahtin, 1991: 159). Оваа констатација за специфичната поставеност на авторот во исповедните текстови би можела да се согледа во светлината на темелните претпоставки на исповедта на Прличев, која го разоткрива специфичното место на вредносните акценти на имплицитниот автор. Авторската интервенција во конципирањето на текстот не може да се согледа во рамките на проблемот на доживувачкото, раскажувачкото и историското јас, што е специфичен проблем на автобиографиите како жанр. Тоа создава теориска неможност

за формулирање на јасни категории, со кои би се објаснил односот на авторовата вредносна позиција наспрема онаа на субјектот на искажувањето, што е дополнително отежнато со фактот дека исповедта (како и автобиографијата) е обележена со нивната формална идентичност. Оттука, авторовата поставеност во текстот се навестува низ рационалистичките тонови, кои се импрегнирани во исказите кои ѝ припаѓаат на културно туѓата вредносна точка (Бугарија). Тоа покажува дека проблемот на националното определување неминовно се манифестира и во рамките на пошироките текстовни категории.

Во своите анализи, Бахтин не ја заборава активната улога на читателот, кој многу често има одлучувачко влијание врз конципирањето на естетските категории на текстот, но и на заемното дејствување на другите фактори. Дури и во случајот на исповедта, читателот го прифаќа тој текст како своевиден естетски аргумент. Во суштина, Бахтин вели дека дури и најнеодредениот контакт на читателот со текстот ја загатнува можноста за негова естетизација, бидејќи вредносните точки на читателот служат како елемент кој ја овозможува естетизацијата на ликот и на таканаречената фабула (која, како неиздиференцирана, не може да се изедначи со вредносно изградениот живот во авто/биографијата). Внимавајќи да не ги надмине претходните претпоставки за тоа што претставува естетското во текстот, Бахтин сепак заклучува дека читателот вредносно го довршува субјектот и игра улога на некаков вид автор во самопресметката исповед, но тоа не оди подалеку од моралистичко-религиозниот чин на одговор кон претставените животни ситуации (Bahtin, 1991: 161). Оттука произлегуваат и неестетските цели, кои ја довршуваат исповедта, од кои поуката е една од доминантните.

Овие размислувања за функционирањето на читателот како еден вид надворешна вредносна точка во однос на ликот и на „раскажувањето“ во исповедта би можеле да се дополнат со една интересна констатација на Мике Бал, која се однесува на природата на меморијата и на начинот на кој таа функционира во биографските текстови. Повеќето теоретичари не ги согледуваат дискретните разлики меѓу различните типови на биографски пишувања (сметајќи ја оваа ознака за општа), па во таа смисла и не ги истакнуваат разликите меѓу исповедта и авто/биографијата. Тоа е случајот и со Бал, која иако не ја потенцира таквата разлика, сепак внесува неколку мошне важни констатации во однос на природата на меморискиот запис и начинот на неговото конструирање. Нејзините размислувања за разликите меѓу автобиографското пишување на прочуениот и на непознатиот автор ја осветлуваат специфичната

позиција на читателот. Кога се работи за автобиографско пишување на истакнат автор, читателот е, на одреден начин, во прангите на туѓото конципирање на сопствениот живот, па „личното мемориско раскажување станува еден вид институционална сила, која насилно ви кажува како да читате“ (Bal, 1999: 174). Од друга страна, исчитувањето на сеќавањата на одреден непознат автор го ослободува читателот од таквата затскриена контрола, што овозможува тој да го доживее текстот како раскажување во прво лице, односно како расказ/роман. Повеќе од јасно е дека дури и најверодостојното сеќавање претставува отпечаток кој се преобликува во текот на пишувањето, но оваа активна читателска улога при интеракцијата е нешто што одредува колкав потенцијал од текстот ќе биде ослободен, а притоа да не се изгубат суштинските елементи на текстовната структура.

Во таа смисла, појавата на поучителните вредности во самопресметката на Прличев претставува еден вид одглас на неговите беседи (слова) кои, покрај прагматичната функција, ја откриваат главната вредносна насоченост на повеќето негови текстови. Еден од довршувачките моменти во исповедта е позициониран токму во развиената идеологизација на народниот подвиг, кој од расфрланите елементи на животниот пат на субјектот и од неговите разочарувања успева да формира еден поинаков поглед на свет, во кој доминира херојството: „– Во каков пламен ќе зовријат срцата на момчињата кога ти обелен, изнемогнат, старец ќе ги повикуваш со својот грлест глас: 'Напред, момчиња! чесен живот, или чесна смрт'. Каков восхит! Кога ти угнетен од пргави и силни непријатели ќе им довикнеш на своите: 'Бедствувам, чеда! Кој ќе ми ги спаси белите коси? Нема ли меѓу вас јунак од јуначка мајка роден?'“ (Прличев, 1991: 203). При крајот на текстот, тонот на исповедта и специфичната позиција на субјектот повторно се воспоставуваат, па одеднаш целиот дијалог добива форма на некаква необична средба со надземното, божественото, кое се реализира во форма на своевидна синестезија, бидејќи заминувањето на духот буквално остава „тиха светлина“ и „светла блага миризма“. Несомнено, тој дел би можел да се протолкува во врска со Прличевият непрестаен порив за творење, како и во однос на влијанието од елинската епика. Можеби тоа, на некој начин, ја навестува неговата желба за специфична обработка и врамување на сопствената автобиографија, која ретко се согледува како спој на автобиографското и на фикционалното. Во тој контекст, оваа разоткриена Прличева метафизика, на одреден начин, како да ја дополнува неговата поетика, поставувајќи го не само проблемот на потребата од народно будење, туку и рамките во кои тоа народносно придвижување треба да се одвива и да се развива.

3. Културниот идентитет и границите на жанрот

Македонската литература во 19 век изобилува со мноштво примери за начинот како сеќавањето се преобликува во пишувањето на различните автори, што фрла светлина и врз процесот на создавањето на одделните жанровски структури, кои во тоа време сè уште не се етаблирани (во книжевнотеориска смисла). Спорните тези, изразени на различен начин кај одделни критичари на овој период, најчесто се однесуваат на прашањето за постоењето на одредените жанрови во ова време, како и на статусот на фикционалното во текстовите. Доколку тргнеме од претпоставката за специфичната позиција на текстот на Прличев, поставен среде различните типови биографски пишувања, пред нас неизбежно се отвора прашањето за начинот како се конципира сеќавањето во различните жанрови од овој период. Без оглед на дискутабилноста на поимот жанр во овие рамки, првенствено поради непостоењето на жанровските класификации, може да се каже дека македонската литература од овој период, покрај нејзината исклучителност во историска смисла, е обележена и со иницијалното конципирање на проблемот на културниот идентитет.

Како што може да се забележи во повеќето размислувања околу корелацијата меѓу националниот/културниот идентитет и меморијата, ефектот на забораването, односно потребата од создавање на еден премостувачки идентитет е нешто што ги обележува најголемите нации во светот. Тоа главно се доведува во врска со нивната доминаторска и освојувачка позиција во дадени историски периоди, како и со потребата од заборавање на предизвиканите насилства. Таквите размислувања се видливи и во текстот на Герд Геминден (Gemünden, 1999: 119-133), кој проблемот на реконструирањето на модерниот германски идентитет го поставува во корелација со потребата да се моделира искуството од Втората светска војна, првенствено во однос на доминантните (американски) културни тенденции. Тоа може да се констатира и во историска перспектива, преку (условно речено) негативното согледување на нацијата од страна на Ернест Ренан (Renan, 1990).

Во однос на европската историска и културна позиција, состојбата во македонската културна сфера е сосема поинаква и тоа доаѓа до израз особено во текстовите од 19 век, кои се фокусирани на начинот како да се пренесат ефектите на меморијата. Притиснати од различни страни и оневозможени во своите напори за реализирање на единствена држава, македонските интелектуалци низ своите текстови најразлично ја отсликуваат тешката состојба, при што еден од начините е токму пишувањето за сопствениот или за туѓиот живот. Културниот идентитет, кој се формира низ ваквите

текстови, сведочи за спојот од противречности, кои се прекршуваат низ свеста на поставените субјекти, но и за проблемот на структурирањето на идентитетот на текстот воопшто. Како што може да се забележи од текстот на Прличев, субјектот е дефиниран токму преку туѓата позиција, која без оглед на блискоста (во историска или во општествена смисла) е сепак конципирана како поинаква, што овозможува диференцирање на сопствените културни обележја. Со оглед на фактот дека Прличев и како автор е обележан од различните културни сфери во кои дејствувал или низ кои се обликувал како автор (грчката, албанската, бугарската, односно европската), поставеноста на македонскиот културен идентитет во неговите текстови е повеќе од видлива. Тоа е духовната основа од која израснува поттикот за различните востанички движења, како и за националното разбудување во смисла на јазично, територијално и општествено диференцирање.

Литература

- Аврамовска, Н. 2004. *Автобиографијата во македонскиот литературен 19 век*, Скопје, Институт за македонска литература.
- Битовски, К. 2008. Македонија во XIX век. *Историја на македонскиот народ*, Скопје, Институт за национална историја, 165 – 210.
- Прличев, Г. 1991. *Избор*, прир. Томе Саздов. Скопје, Мисла.
- Радически, Н. 2012. *Словенска алка*, Скопје, Македоника литера.
- Сталев Г. 2005. *Творечкиот лик на Григор Прличев*, Скопје, Институт за македонска литература.
- Тасевска Хаџи-Бошкова, И. 2016. Идентитетот како дискурзивен феномен во словата од македонскиот литературен XIX век. *Меѓународно списание за културолошки истражувања „Култура/Culture“*, год. VI, бр. 14. Скопје, Ми-Ан, 114 – 123.
- Тодоровски, Г. 2002. *Книга за Прличев*, Скопје, Штрк.
- Bahtin, M. 1991. *Autor i junak u estetskoj aktivnosti*, Novi Sad, Bratstvo-Jedinstvo.
- Bakhtin, M. 2000. The Problem of Speech Genres. *Modern Genre Theory*, ed. David Duff. London, Longman, 82 – 97.
- Bal, M. 1999. Memories of the Museum: Preposterous Histories for Today. *Acts of Memory (Cultural Recall in the Present)*, ed. Mieke Bal, Jonathan Crewe, and Leo Spitzer. Hanover and London, University Press of New England, 171 – 190.
- Gemünden, G. 1999. Nostalgia for the Nation: Intellectuals and National Identity in Unified Germany. *Acts of Memory (Cultural Recall in the Present)*, ed. Mieke Bal, Jonathan Crewe, and Leo Spitzer. Hanover and London, University Press of New England, 120 – 133.
- Fowler, A. 1982. *Kinds of Literature*, Oxford, Clarendon Press.
- Frye, N. 1979. *Anatomija kritike (četiri eseja)*, Zagreb, Naprijed.

Marković, S. Ž. 1986. Umetnička i književno-istorijska vrednost „Autobiografije“ Grigora Prličeva. Зборник *Животот и делото на Григор С. Прличев*, Скопје, Институт за литература при Филолошкиот факултет, 14 – 20.

Renan, E. 1990. What is a Nation?. *Nation and Narration*, ed. Homi K. Bhabha. London and New York, Routledge, 8 – 22.

Ong, W. 2002. *Orality and Literacy*, London and New York, Routledge.

Iskra Tasevska Hadji Boshkova, Ph.D., assistant professor

“Fantasy of an old man” by Grigor Prlichev among genres of the 19th century Macedonian literature

Abstract: Macedonian literature in the 19th century reveals itself in the light of constant ambiguities, historical and cultural, which is the reason why its analysis, in terms of Macedonian literary history, is usually seen as problematic. This complexity can also be noted in the effort of depicting the taxonomy of Macedonian literary genres, task which is, on the other hand, essential, since this taxonomy would shed light to the posterior breakthroughs in the 20th and the 21st century, usually pronounced as innovative, without taking into account their continuity and correlation with the past genres. Our analysis is focused on one problematic generic construction – “Fantasy of an old man” by Grigor Prlichev, text that actualizes the problem of genre, as well as the specific aspects in Prlichev’s writings. In that sense, it is also an (auto) poetical text, one of the rare representatives of that kind in the 19th century Macedonian literature.

Keywords: 19th century Macedonian literature, genre, Grigor Prlichev, confession, cultural identity, memory.